

Almanca Öğretmeni Yetiştirme Süreci Üzerine Düşünceler

Tülin Polat¹ – Nilüfer Tapan²

Bu yazının üst amacı sevgili meslektaşımız, dostumuz Kasım Eğit'e iyilik ve esenlikler dileklerimizi ortaklaşa bir merhaba ile iletebilmek, alt amacı ise Almanca öğretmeni yetiştirme sürecine içinde bulunduğumuz noktadan bakarak nitelikli Almanca öğretmeni yetiştirme sorunuyla ilgili onlarca yıllık gözlem ve deneyimlerimizi özetlemek, bu yolla da dün, bugün ve yarın arasında bağlantılar oluşturabilmektir.

Yabancı dil olarak Almanca öğretiminin 20.yüzyılın ikinci yarısındaki bilimselleşme sürecine dayanarak bu alanın genç bir bilim dalı olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye açısından vurgulanması gereken nokta ise ülkemizde bu alanla ilgili çalışmaların yurt dışına koşut bir gelişim çizgisi izleyebilmiş olmasıdır. Bunun en somut göstergesi de, 1982 yılında, genelde öğretmen, özelde yabancı dil öğretmenlerinin yetiştirilmesinin üniversite kapsamına alınarak bilimsel bir uğraş dalı olarak benimsenmiş olmasıdır. Bu aynı zamanda yabancı dil öğretiminin, dolayısıyla yabancı dil olarak Almanca öğretiminin bir araştırma alanı olma ve bilimsel kimlik kazanabilme olanağı bulması demektir. Yükseköğretim bünyesinde Almanca öğretmeni yetiştirimi, Alman Dili ve Edebiyatı bölümleriyle ortak noktaları olsa da, daha farklı bir içerik ve yapı gerektirir. İçerik ve yapının oluşturulmasını yönlendiren sorular yabancı dil olarak Almanca öğretiminin kuram ve uygulama boyutlarıyla doğrudan ilgilidir. Dolayısıyla Almanca öğretmeni yetiştiren izlencelerin ağırlık noktalarının oluşturulmasında nitelikli öğretmen yetiştirme amacı belirleyici olmalıdır. Bu bağlamda kuşkusuz edebiyat bilim, dilbilim gibi bilim dallarının yanı sıra konusu dil ve insan olan tüm bilim dallarından kuramsal olarak yararlanılabilir. Ancak uygulama boyutu, uygulamaya dönük sorunlar bu alanla ilgili araştırmaların ana damarıdır. Kuramsal bakışlar uygulama süzgecinden geçirilerek geliştirilmelidir. Böylece uygulamaların bilimsel temellere dayandırılabilmesi olanaklı olurken uygulamalar da kuramsal görüşlerin yönünü belirleyebilir. Özetle, kuram ve uygulama bütünlüğü Alman Dili Eğitimi uzmanlık alanının vazgeçilmez en temel özelliklerindedir (bkz. Neuner 1994: 12-15).

¹ Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Alman Dili Eğitimi

² Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Alman Dili Eğitimi

1982 yapılanmasını bu yaklaşımla değerlendirdiğimizde, öğretmen yetiştirme hedefine ne denli sadık kalındığı tartışmaya açık bir konudur. Zaman içinde Alman Dili Eğitimi ve Alman Dili ve Edebiyatı bölümlerinin ayırt edici yönlerinin bulanıklaşarak, neredeyse aynı ya da benzer bir işleyiş içine girdiği bilinen bir gerçektir. Her iki alan arasında karşılıklı etkileşim ne denli doğalsa, Alman Dili Eğitimi bölümlerinin Alman Dili ve Edebiyatı bölümlerine benzer bir çizgi izlemesi de yabancı dil olarak Almanca öğretiminin bilimsel kimliğinin gelişimi açısından o denli zedeleyicidir. Bunun sonuçları ülkemizde somut olarak yaşanmıştır da. Üstelik Alman Dili Eğitimi alanının bir bilim dalı olarak kendine özgü bir kimlik oluşturabilme sorunları yalnız ülkemize özgü değildir. Bunu genç bir bilim dalının sancuları olarak görmek gerekir.

Sekiz yıllık zorunlu eğitime geçiş (1997-98) Eğitim Fakülteleri için de yeni bir evrenin başlangıcı olmuştur (Polat/Tapan 2001: 175-191). Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim ve ardından orta eğitim olmak üzere düzenlenen eğitim yapısı, bu yapıya uygun öğretmenlerin yetiştirilmesini gerekli kıldığından bu dönemde Eğitim Fakülteleri yeniden yapılandırılmıştır. Buna bağlı olarak da yabancı dil öğretmeni yetiştirme programları yeniden düzenlenerek yenileştirilmiştir. Bu düzenlemenin ana çizgileri şöyle özetlenebilir (bkz. Polat/Tapan 2003: 53-66):

- Kuram-uygulama birlikteliği
- Üniversite-okul işbirliği
- Öğretme boyutunun vurgulanması, bu amaçlı derslerin öne çıkartılması

Bu noktalarda açık bir biçimde bağlayıcı olan, ilk ve ortaöğretime nitelikli Almanca öğretmenleri yetiştirilmesi hedefidir. Bu nedenle de programların oluşturulmasında meslek odaklılık ilkesi temel alınmıştır. YÖK tarafından ilgili tüm bölümler için oluşturulan ve konuyla ilgili güncel tartışmaları karşılayan öğretmen odaklı bu izlencenin gereği ne denli yerine getirilebilmiştir? Bu soru ülkemizde Almanca öğretmeni yetiştirme bağlamında üzerinde düşünülmesi gereken bir sorudur. Bu soru Almanca öğretmeni yetiştirmeye yönelik sürecin tüm öğeleri açısından bakıldığında farklı biçimlerde yanıtlanabilir. Bu yazıda ise geneli kuşatan yapılanma ile ilgili birkaç temel konuya değinmekle yetinilecektir.

1998 yeniden yapılanması ile öğretmen yetiştirme görevinin yalnızca Eğitim Fakültelerine verilmesi, Alman Dili ve Edebiyatı bölümlerinde ister istemez hedef sorgulaması yaratırken Alman Dili Eğitimi bölümlerinde ise edebiyat bilimi ve dilbilim gibi alanlara öğretmen yetiştirme hedefinden, diğer bir deyişle öğretmenlik mesleği odaklı bakabilme sıkıntıları yaratmıştır. Nitekim Alman Dili Eğitimi bölümlerinde görev yapan öğretim elemanlarının ağırlıklı olarak dilbilim ve edebiyat alanlarına yönelmeleri bu sorunların varlığına işaret etmektedir. Öte yandan Alman Dili Eğitimi alanında, söz gelimi doçentlik gibi aka-

demik aşamalarda, Alman bilimsel anlayışı doğrultusunda aşılması kolay gözükmeyen indeks koşulunun var olması, bu alanın araştırmacılarını indeks koşulunun aranmadığı dilbilim ve edebiyat gibi alanlara yöneltmiş, sonuçta da Alman Dili Eğitimi bölümlerinde başka alanlarda uzmanlaşmış bir öğretim kadrosu iş başında olmuştur. Kuşkusuz bu yönelimin önemli bir diğer etmeni de Alman Dili Eğitimi bölümlerindeki öğretim elemanlarının birçoğunun araştırma alanı olarak dil eğitimi yerine dilbilim ya da edebiyatbilimini yeğlemeleridir. Nedeni ne olursa olsun, Alman Dili Eğitimi bölümlerinde dilbilim ya da edebiyat alanında uzmanlaşmış kişilerin görevlendirilmesi Alman dili eğitimi odaklı çalışan araştırmacılar için bir mağduriyet konusudur. Bu da Almanca öğretmeni yetiştiren bölümlerin günümüze değin etkisini sürdüren önemli bir sorundur.

Her eğitim süreci gibi Almanca öğretmeni yetiştirme süreci de ucu açık, değişen koşullar ve yaşanan sorunlar ışığında yeniden gözden geçirilerek değiştirilmesi ve gereksinimler doğrultusunda yeniden yapılandırılması gereken bir süreçtir. 2006 yılında Alman Dili Eğitimi programlarında gerçekleştirilen yenilikleri de bu gözle değerlendirmek gerekir. 1998 yapılanmasının ana çizgilerinin saklı tutulduğu bu gelişmede özellikle zorunlu ve seçmeli dersler yeniden düzenlenerek programda esneklik sağlayıcı değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu yeni düzenlemeleri kökten bir değişim olarak görmesek de Bologna sürecinin öngördüğü ilkelere bir uyum çabası içerdiğini de vurgulayabiliriz.

Almanca öğretmeni yetiştirmenin gelişim çizgisini genel bir bakışla değerlendirdiğimizde, kimi zaman iç koşullar, kimi zaman da dış etmenlerin yarattığı gereksinimler doğrultusunda yenileşmelerin ülkemizde de yapılmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Öyleyse içinde bulunduğumuz zaman dilimi de yeni düzenlemelerin gerekli olduğu yeni bir aşama dilimidir. Burada temel etmen de 2012 deki eğitim yapılanmasıdır. Alman Dili Eğitimi alanı ile ilgili herkesin üzerinde düşünmesi ve deneyimlerine dayanarak öneriler geliştirmesi gereken bir aşamadayız artık.

Bilindiği gibi, Eğitim Fakülteleri bugünkü yapılanmasında ilköğretime öğretmen yetiştirmektedir. Bu yapı içinde ilköğretimin yanı sıra ortaöğretime de öğretmen yetiştiren bölümler yalnızca yabancı dil öğretmeni yetiştiren bölümlerdir. 4+4+4 yeni bir dizge oluşturduğuna göre Eğitim Fakülteleri, dolayısıyla Yabancı Diller Eğitimi bölümlerinin hangi öğretim düzeyleri için öğretmen yetiştireceği açığa kavuşturulmalı ve izlenceler de bu doğrultuda irdelenmelidir. Olası bir yeniden yapılanmada Almanca öğretmeni yetiştiren izlenceler için göz önünde tutulması gereken noktalar nelerdir? Yabancı dil olarak Almanca öğretmenlerinin yetiştirimi ile ilgili belirlediği çerçevede Krumm (1994: 7) şu boyutları öne çıkartmaktadır:

- Dil boyutu
- Öğrenme boyutu
- Öğretme boyutu
- İçerik boyutu
- Kültürler arasıllık boyutu
- Dil politikaları boyutu

Kuşkusuz bu boyutlar nitelikli Almanca öğretmeni yetiştirme tartışmalarının olmazsa olmaz boyutlarıdır. Dolayısıyla konuyla ilgili önerilen modellerde farklılıklar da olsa yukarıda sıralanan boyutları bulmak olanaklıdır. Nitekim ülkemiz Eğitim Fakülteleri yabancı dil olarak Almanca uzmanlarının ortak katılımı³ ile gerçekleştirilen araştırmada günümüz koşullarına uygun Almanca öğretmen yeti/yeterliklerinin belirlenmesine ve ders içeriklerinin de bu doğrultuda oluşturulmasına çalışılmıştır. Bu bağlamda belirlenen Almanca öğretmen yetileri şunlardır:

- Öğretme yetisi
- Dil yetisi
- İlişkili bilim dalları yetisi (edebiyat bilimi, dilbilim,vb)
- Değerlendirme yetisi
- Teknoloji kullanma yetisi
- Kültürler arasıllık yetisi

Bu yetileri Krumm'un önerdiği boyutlar ışığında değerlendirdiğimizde daha çok ortak noktaları görebiliriz. Krumm modelinde dil politikaları boyutu yer alırken, ülkemizde ortak bir çalışmanın ürünü olarak belirlenen yetilerin içinde bu boyuta yer verilmemiştir. Kuşkusuz çok dillilik ve çok kültürlülük gibi kavramların yabancı dil bağlamında öne çıktığı günümüzde bu boyuta yer verilmemiş olması gözden kaçmış ve giderilmesi gereken bir eksikliklerdir. Öte yandan Krumm'un yukarıda Almanca öğretmeni yetiştirimi ile ilgili sunduğu boyutlar içinde de günümüz iletişimini yönlendiren teknoloji kullanma yetisi yer almamıştır. Bu yeti Krumm'un bu boyutları belirlediği 1994 yılından bu yana dünyamızın ne denli hızla değiştiğini de açıkça göstermektedir. Bu kısa kıyaslama Almanca öğretmeni yetiştirme sürecinin yenileşmesi gerçeğini de ortaya koymaktadır. Koşullara uygun yenileşmeler izlencelerin ana iskeletini oluşturan öğrenme ve öğretme boyutunu güçlendiren ve sürekliliğini sağlayan zenginleşmeler olarak algılanmalıdır. Nitekim küreselleşme ile birlikte kültürler arasında karma kim-

³ Prof .Dr. Dieter Wolff yürütücülüğünde ve İstanbul Goethe Enstitüsü (Christian Merten) desteğiyle 2006-2009 yılları arasında gerçekleştirilen "Curriculumentwicklung für die Deutschlehrrausbildung an türkischen Universitäten" başlıklı projeye İstanbul, Marmara, İzmir Dokuz Eylül, Gazi, Çanakkale 18 Mart,Trakya, Uludağ, Hacettepe Üniversitelerinin ilgili bölümlerinden katılım olmuştur.

liklerin oluşması kültürler arasıliğın daha geniş bir açıdan ele alınmasına yol açmıştır. Dolayısıyla izlencelerde gözetilecek yetiler arasına kültürlerarasılık yetisinin yanı sıra kültürler ötesilik (Transkulturalität) yetisini eklemek yerinde bir yaklaşım olur. Sonuç olarak 4+4+4 bağlamında gerçekleştirilecek yeniden yapılanmada bu yetiler ve yeterlilikler izlencelerin ağırlık noktalarının oluşturulmasında göz ardı edilemeyecek ilkesel ve kuramsal bir zorunluluktur. Bu noktada kuşkusuz günümüz koşullarının gerekli kıldığı eklemeler yapılabilir, yapılmalıdır da.

Her türlü yeniden yapılanmayı yaşama geçirecek olan, hiç kuşkusuz öğretici ve öğrencilerin ilgi ve istekleridir. Ancak böyle bir temel üstünde nitelikli Almanca öğretmenlerinin yetiştirilmesi amacına ulaşılabilir. Bu çerçevede ele aldığımız sorunları ivedilikle çözümlenecek önlemlerin alınması gerekir. Yüksek lisans ve doktora programlarının açılmasının güçleştiği günümüzde, sorunu çözücü bir önlem olarak Alman Dili Eğitimi ve Alman Dili ve Edebiyatı bölümlerinin arasında modüllere dayalı bir yapının oluşturulması düşünülebilir. Öte yandan ülkemizde var olan Alman Dili Eğitimi bölümlerinin olası bir yeniden yapılanma sürecinin Almanca öğretmeni gereksinimi ve akademik kadroların yeterliliği noktalarında ele alınması üzerinde durulması gereken diğer bir konudur. Ayrıca yabancı dille uğraşan araştırmacıların doçentliğe yükseltilmeleri için öngörülen ikinci yabancı dil koşulunun ülkemiz gerçekleri ile çok bağdaşmayan bir beklenti olduğunu da unutmamak gerekir. En azından ikinci yabancı dil düzeyinin düşürülmesi bile yol açıcı bir önlem olabilir.

Her yeniden yapılanma olanağı var olanın değerlendirilmesi, sorunlara çözümler üretilebilmesi ve yapıcı öneriler geliştirilebilmesi için bir fırsattır. Önümüzdeki günlerin getirebileceği bir yeniden yapılanma süreci işte bu bakımdan önemlidir. Bu yazı da makro ve mikro düzeyde alanlarımız ile ilgili bir tartışmanın başlayabilmesinde küçük bir farkındalık adımı olarak tasarlanmıştır.

Kaynakça:

Krumm, Hans Jürgen. (1994): “Neue Wege in der Deutschlehrausbildung”. *Fremdsprache Deutsch, Sondernummer*. München: Klett Edition Deutsch. 6-11

Neuner, Gerhard (1994): “Germanisten oder Deutschlehrer? Zur curricularen Planung einer wissenschaftlichen Deutschlehrausbildung”. *Fremdsprache Deutsch, Sondernummer*. München: Klett Edition Deutsch. 12-15

Polat, Tülin/ Tapan, Nilüfer (2001): “Zur Entwicklungslinie von DaF in der Türkei”. Funk, Hermann / König, Michael (Yay.): *Kommunikative Fremdspra-*

Tülin Polat – Nilüfer Tapan

chendidaktik-Theorie und Praxis in Deutsch als Fremdsprache. München: Iudicium Verlag. 175-191

Polat, Tülin/ Tapan, Nilüfer (2003): “Neustrukturierungen im Prozess der Deutschlehrerausbildung in der Türkei”. Neuner, Gerhard (Yay.): *Internationales Qualitätsnetz Deutsch als Fremdsprache*. Kassel: Kassel University Press. 53-66